

ΘΕΣΕΙΣ - ΙΔΕΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η αιρετή Περιφέρεια πρέπει, σε συνεννόηση με τους επαγγελματικούς και κοινωνικούς φορείς, να καταλήξει στο τι είδους μοντέλο «ανάπτυξης» θέλουμε για το νησί και ποιά θα είναι η θέση του αγροτικού τομέα σ αυτόν. Ως παράταξη θεωρούμε πως, με δεδομένα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού και την οικονομία του όπως έχει διαμορφωθεί διαχρονικά, ο αγροτικός τομέας (πρωτογενή προϊόντα και μεταποίηση) πρέπει να έχει κυρίαρχο ρόλο, και, σε συνδυασμό με τις πιο προχωρημένες-εκλεπτυσμένες μορφές τουρισμού (φυσιολατρικός τουρισμός, αγροτουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός κ.ά.) να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας για το ξεπέρασμα της κρίσης και την αντιμετώπιση της ανεργίας.

Ξέρουμε πως ο αγροτικός τομέας αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα. Προβλήματα δυσεπίλυτα, που οφείλονται τόσο στην ελληνική ιδιαιτερότητα όσο και στις συνθήκες της

διεθνούς οικονομίας. Ωστόσο, εξετάζοντας τις διάφορες δυνατότητες που υπάρχουν και τις τάσεις που διαμορφώνονται αυτή τη στιγμή, θεωρούμε πως οι παρακάτω προτάσεις θα μπορούσαν σταδιακά να υλοποιηθούν και να οδηγήσουν σε ουσιαστικά αποτελέσματα.

Προτάσεις:

- 1.** Καλύτερη σύνδεση της γεωργίας με την κτηνοτροφία με μεγαλύτερη παραγωγή ντόπιων ζωοτροφών, καλύτερη αξιοποίηση και εκμετάλλευση της κοπριάς και των υπολειμμάτων των καλλιεργειών για λίπανση, με στόχο μείωση του κόστους παραγωγής των τοπικών γεωργικών-κτηνοτροφικών προϊόντων και αύξηση της τοπικής αυτάρκειας.
- 2.** Με την ίδια λογική, είναι σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν κομποστοποιημένα οργανικά αστικά στερεά απόβλητα για βελτίωση του εδάφους των καλλιεργειών, κάτι που προβλέπεται και από τον επικαιροποιημένο Περιφερειακό Σχεδιασμό Διαχείρισης Απορριμμάτων του νησιού, όπως και νερό από βιολογικούς καθαρισμούς, εφ' όσον αυτό είναι δυνατόν, για άρδευση δενδρωδών καλλιεργειών. Εξοικονόμηση αρδευτικού νερού πρέπει να γίνει και με την πιο ορθολογική άρδευση, τη μείωση των διαρροών και τη στροφή σε λιγότερο υδροβόρες καλλιέργειες.
- 3.** Για τη φυτοπροστασία είναι σημαντικό να φτιαχτούν και να διακινούνται παρασκευάσματα τοπικής παραγωγής, όπως από αιθέρια έλαια και εκχυλίσματα. Η «κρητική ασπρίνη», μείγμα κρητικών βοτάνων που ήδη κυκλοφορεί, δείχνει πως αυτή η πρόταση είναι εφικτή. Αντίστοιχα θα μπορούσαν να φτιαχτούν και κτηνιατρικά παρασκευάσματα.
- 4.** Μελέτη, αξιοποίηση και προώθηση στην αγορά πολλαπλασιαστικού υλικού, σε όσες περιπτώσεις είναι αυτό εφικτό, ντόπιων και παραδοσιακών ποικιλιών. Εδώ μπορεί να αξιοποιηθεί η δουλειά εθελοντικών οργανώσεων όπως το «Πελίτι» και επιστημονικών ιδρυμάτων όπως τα πανεπιστήμια, το ΜΑΙΧ και η τράπεζες γενετικού υλικού.
- 5.** Δημιουργία «κτηνοτροφικών πάρκων» και εφαρμογή βόσκησης εκ περιτροπής για μείωση του κόστους παραγωγής, τήρηση των περιβαλλοντικών προδιαγραφών και προστασία του εδάφους από την υπερβόσκηση.

6. Προστασία της γεωργικής γης από την οικοπεδοποίηση μέσα από οριστικό ξεκαθάρισμα των χρήσεων γης, πράγμα που προϋποθέτει χωροταξικές ρυθμίσεις και σχετική νομοθεσία.

7. Η βιωσιμότητα των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων είναι συνδεδεμένη με το μέγεθος και την συγκέντρωση της γης. Επομένως είναι απαραίτητη μια θεσμοθετημένη διαρκής διαδικασία αναδάσμου. Σημαντικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να παίξει η Τράπεζα Γης.

8. Έλεγχος για την τήρηση των κτηνοτροφικών ζωνών για την προστασία των καλλιεργειών από την παράνομη βόσκηση και προστασία των ιδιοκτησιών από την καταπάτηση.

9. Σύνδεση του αγροτοκτηνοτροφικού τομέα με τον τουρισμό του νησιού, μέσω ενίσχυσης του αγροτουρισμού και άλλων μορφών πολιτιστικού και φυσιολατρικού τουρισμού, που συνδυάζονται με την -κατά προτεραιότητα- κατανάλωση τοπικών προϊόντων υψηλής ποιότητας σε ξενοδοχεία και εστιατόρια μέσα από σχεδιασμό, συνεργασίες, δίκτυα, κίνητρα διασύνδεσης και προβολής.

10. Πέρα από τα παραπάνω, να διασφαλιστεί με κατάλληλες κινήσεις και κίνητρα η προνομιακή παρουσία των τοπικών προϊόντων στις λαϊκές αγορές, σε αλυσίδες λιανικής πώλησης, στην τοπική αγορά γενικά, όπως και η προτίμηση των τοπικών προϊόντων -ιδιαίτερα των προϊόντων βιολογικής γεωργίας- στις δημόσιες προμήθειες όπως σε νοσοκομεία, παιδικούς σταθμούς και σχολεία.

11. Σε σχέση και με τα παραπάνω είναι σκόπιμο, όπου αυτό είναι εφικτό, να προωθηθεί η «ντόπια παραγωγή για ντόπια κατανάλωση». Στην πράξη, αυτό υλοποιείται σήμερα σε μικρή κλίμακα με την στροφή που παρατηρούμε σε όλο το νησί προς την παραγωγή για οικογενειακή κατανάλωση αγροτικών προϊόντων, λόγω οικονομικής στενότητας. Θα μπορούσε όμως η κλίμακα να μεγαλώσει, παίρνοντας επιχειρηματική μορφή και περιλαμβάνοντας τουλάχιστον τα φρούτα που μπορούν θαυμάσια να καλλιεργηθούν στην Κρήτη όπως βερίκοκα, ροδάκινα, κεράσια, βύσσινα, αχλάδια, μήλα κ.ά. τα οποία σήμερα προέρχονται από την ηπειρωτική Ελλάδα ή το εξωτερικό.

12. Όσον αφορά στις εξαγωγές, για να καθιερωθούν τα κρητικά προϊόντα στις αγορές του εξωτερικού χρειάζεται μακρόχρονη προσπάθεια ώστε να επιτευχτεί σταθερά ψηλή ποιότητα, και, βέβαια, η ύπαρξη κάποιου ελάχιστου ύψους παραγωγής ανά προϊόν. Κατοχύρωση και άλλων τοπικών γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων ως Π.Ο.Π.* ή Π.Γ.Ε.**

13. Τόσο για την ντόπια κατανάλωση όσο και για τις εξαγωγές είναι τεράστιας σημασίας η πιστοποίηση των κρητικών προϊόντων με σήματα ποιότητας, τουλάχιστον «ολοκληρωμένης γεωργίας» στο μεγαλύτερο όγκο της παραγωγής, ακόμα καλύτερα «βιολογικής γεωργίας» για τα προϊόντα των πιο προχωρημένων παραγωγών, επίσης χαρακτηρισμοί Π.Ο.Π. και Π.Γ.Ε. στις περιπτώσεις που είναι αυτό δυνατό και ο χαρακτηρισμός «ελεύθερο από Γ.Τ.Ο.***» σε ζωοτροφές.

14. Να καθιερωθεί η πιστοποίηση μικρών παραγωγών όπως γίνεται ήδη στην Ιταλία, κίνηση η οποία θα βελτιώσει το πλαίσιο σύνδεσης του τουρισμού με τον πρωτογενή τομέα και το εισόδημα των γεωργών και κτηνοτρόφων.

15. Να εισαχθεί, στο ίδιο πνεύμα, μια εναλλακτική μορφή πιστοποίησης ή εγγύησης για προϊόντα οικολογικής γεωργίας και άλλων εναλλακτικών μορφών καλλιέργειας οι οποίες είναι πιο φιλικές στο περιβάλλον από τη αναγνωρισμένη βιολογική γεωργία.

16. Ενίσχυση και εμπλουτισμός της υπάρχουσας αγροτικής εκπαίδευσης-κατάρτισης, έτσι ώστε να περιλάβει περισσότερες κατηγορίες αγροτών. Χρήση πρότυπων αγροκτημάτων για παρουσίαση ορθών γεωργικών πρακτικών και νέων τεχνικών. Ιδιαίτερα χρειάζεται να ενισχυθεί η εκπαίδευση για τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία. Υπάρχει μεγάλο κενό σ αυτόν τον τομέα που πρέπει να καλυφθεί και θα έφερνε σημαντικά αποτελέσματα.

17. Είναι ανάγκη να αναδιαρθρωθούν οι υπηρεσίες που σχετίζονται με τον αγροτικό τομέα για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Αυτοί τη στιγμή οι γεωτεχνικοί είναι σκορπισμένοι σε υπηρεσίες της Αποκεντρωμένης Διοίκησης, των δήμων και στις Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης.

18. Σε σχέση με τα παραπάνω, η Περιφέρεια σε συνεργασία με τους δήμους ή και την κεντρική Κυβέρνηση θα μπορούσε να υποστηρίξει τη λειτουργία σώματος γεωτεχνικών συμβούλων εκπαιδευμένων στη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία.

19. Η Περιφέρεια θα μπορούσε να κάνει άμεσα μελέτη βιωσιμότητας, να ορίσει πρότυπα και κατευθύνσεις και να ιδρύσει συμβουλευτικό όργανο για την προώθηση και στήριξη των ομάδων παραγωγών και νέων μορφών υγιούς συνεταιρισμού.

20. Η Περιφέρεια θα μπορούσε να επιδιώξει την καθιέρωση της «κοκκινοπράσινης» πιστοποίησης για τα προϊόντα που παραγόμενα προστατεύουν τα εργασιακά δικαιώματα παράλληλα με το φυσικό περιβάλλον.

21. Όσον αφορά στις αναγκαίες δράσεις για πολλαπλασιαστικό υλικό, τεχνικές καλλιέργειας και εμπορία-προώθηση συγκεκριμένων προϊόντων (ελιά, αμπέλι, εσπεριδοειδή κ.ά.) έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια πολλές σοβαρές προτάσεις από το ΕΘΙΑΓΕ, το ΓΕΩΤΕΕ Κρήτης και άλλους φορείς, προτάσεις που είναι σκόπιμο να προωθηθούν.

22. Μια πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση είναι ο υπολογισμός του «οικολογικού αποτυπώματος» για κάθε είδος καλλιέργειας, πράγμα που μπορεί να καθοδηγήσει σε βελτιωτικές κινήσεις προς πιο οικολογικές μεθόδους καλλιέργειας, αλλά ενδεχομένως να μπορεί να αξιοποιηθεί και διαφημιστικά για αρκετά κρητικά προϊόντα.

Παρατηρήσεις-διευκρινήσεις:

Το περιβάλλον της Κρήτης χαρακτηρίζεται από πολλούς και μικρής έκτασης οικοτόπους. Σε συνδυασμό με τη μικρή ιδιοκτησία, αυτό σημαίνει ότι δεν είναι ανταγωνιστική η Κρήτη με μονοκαλλιέργειες αλλά, αντιθέτως, έχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε καλής ποιότητας μικρές παραγωγές προσαρμοσμένες στο μικροπεριβάλλον. Αυτό πρέπει να αποτελεί στόχο της πρωτογενούς παραγωγής στην Κρήτη: Παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας και όχι ποσότητας. Η προτεραιότητα της ποιότητας έναντι της ποσότητας, εξάλλου, αποτελεί θεμελιώδη ελληνική αξία. Αυτό για να μπορέσει να εκφραστεί και σε εισόδημα στον παραγωγό πρέπει υπάρξουν προϋποθέσεις μείωσης του κόστους παραγωγής και πιστοποίηση. Γι αυτό δεν μπορεί να γίνει πραγματικότητα παρά μέσα από υγιείς συνεταιρισμούς και με τη στήριξη της αυτοδιοίκησης. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα και δρα αθροιστικά και στην κατεύθυνση του ποιοτικού τουρισμού και ένα μεγάλο μέρος των συγκρούσεων που παρατηρούμε σήμερα μετατρέπεται σε συνέργεια.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, η «αναπτυξιακή» μας φιλοσοφία έχει να κάνει με ένα συνεκτικό σχέδιο αλληλοϋποστηριζόμενων δράσεων, σε πολλά πεδία, με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων του νερού, του εδάφους, του τοπίου κ.ά. να είναι κυρίαρχος άξονας. Στόχος είναι ένα πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα θετικό για την τοπική κοινωνία σε βάθος χρόνου.

Πιστεύουμε πως δεν υπάρχουν άμεσες «μαγικές λύσεις» ή ότι με δύο-τρεις κυβερνητικές αποφάσεις θα αλλάξουν ριζικά το τοπίο στον αγροτικό τομέα της Κρήτης. Είναι θέμα πολλών ενεργειών και δράσεων και πολλής δουλειάς, από πολλά άτομα και φορείς.

Μιλάμε για μια πολυλειτουργική αγροτική οικονομία, που συνδέεται στενά με τη μεταποίηση των προϊόντων και την επισκεψιμότητα. Την κύρια ευθύνη και βάρος φέρνουν οι τοπικές κοινωνίες, από αυτές θα εξαρτηθεί αν θα μπορούν ή όχι, και αυτές θα έχουν και τα μελλοντικά οφέλη. Τα οφέλη θα είναι αύξηση των θέσεων εργασίας, αύξηση και εξισορρόπηση των εισοδημάτων, βελτίωση της ποιότητας της ζωής και δημιουργία αίσθησης αυτοπεποίθησης και αυτοκαθορισμού. Η κοινωνική συνοχή είναι σημαντική προϋπόθεση για τα παραπάνω και η επιτυχία των παραπάνω βελτιώνει την κοινωνική συνοχή, πράγμα απόλυτα αναγκαίο στην εποχή της πολλαπλής κρίσης που βιώνουμε.

Η αιρετή περιφερειακή διοίκηση μπορεί να συνεισφέρει ουσιαστικά, παίζοντας καθοδηγητικό ρόλο, εκπονώντας και υλοποιώντας σχετικά προγράμματα, πιέζοντας την κεντρική κυβέρνηση για θέσπιση συγκεκριμένων νομοθετικών μέτρων και εκμεταλλευόμενη ό,τι σχετικό έχει στη δικαιοδοσία της. Επίσης, μπορεί να εκμεταλλευτεί κάθε ευνοϊκή διάταξη του νομικού πλαισίου της Ε.Ε. για προτίμηση των τοπικών προϊόντων στην τοπική αγορά και τη δημιουργία φραγμών στα εισαγόμενα. Να παρέμβει αποτελεσματικά στη δημιουργία Περιφερειακού Σχεδίου Βιώσιμης Ανάπτυξης για την Κρήτη στα πλαίσια της νέας Κ.Α.Π.. Τέλος, μπορεί να ασκήσει επιρροή στην κοινωνία της Κρήτης υπέρ της τοπικοποίησης, της προτίμησης των τοπικών προϊόντων, της αύξησης της μεταποίησης, της συνεργασίας των παραγωγών με ενημερωτικές δράσεις, κίνητρα και αντικίνητρα.

Προβλήματα και δυσκολίες:

Το παραπάνω σχέδιο προϋποθέτει ψηλό βαθμό συνεργασίας μεταξύ φορέων και μεταξύ ατόμων σε διάφορες δράσεις, όπως επίσης και ύπαρξη αρκετών συνειδητοποιημένων και

μορφωμένων ατόμων που θα λειτουργήσουν ως «ηγέτες» σ' αυτή την πορεία. Δεν έχουν όλες οι τοπικές κοινωνίες αυτές τις δυνατότητες. Κάποιες είναι μπροστά, κάποιες πίσω. Όσον αφορά, δε, στην κουλτούρα συνεργασίας στην ύπαιθρο, τόσο η εμπειρία μας όσο και πρόσφατες κοινωνιολογικές μελέτες δείχνουν πως σήμερα βρίσκεται κάπου κοντά...στο μηδέν.

Τα καλά νέα:

Τα τελευταία χρόνια αυξάνονται οι παραγωγοί που προσανατολίζονται σε πιο φιλοπεριβαλλοντική άσκηση της γεωργίας, ενώ ασχολούνται οι ίδιοι με την προώθηση των προϊόντων τους και γενικά είναι πιο μορφωμένοι και ενημερωμένοι. Το διαδίκτυο παίζει σημαντικότατο ρόλο πια, τόσο στην ενημέρωση όσο και στην προώθηση των προϊόντων. Υπάρχουν επίσης στην Κρήτη πολλά πετυχημένα παραδείγματα καινοτόμων μεταποιητικών επιχειρήσεων (ελαιόλαδο, χαρούπια, σαλιγκάρια, αρωματικά φυτά κ.ά.), αγροτουριστικών μονάδων, σχημάτων πολιτιστικού και φυσιολατρικού τουρισμού κ.ά. Παράλληλα, κάποια ομαδικά σχήματα παραγωγών εμφανίζονται, κυρίως σε νέες καλλιέργειες (αλόη, φραγκόσυκα, ροδιές κ.ά.) αλλά και μικρές ομάδες καταναλωτών που προμηθεύονται προϊόντα κατ' ευθείαν από παραγωγούς, συνεργασίες που στο μέλλον θα λειτουργήσουν ως πυρήνες «κοινωνικά υποστηριζόμενης γεωργίας».

Σταδιακά, βλέπουμε μια βελτίωση του ανθρώπινου παράγοντα. Υπάρχουν, λοιπόν, αισιόδοξες προοπτικές. Ως μέλη της παράταξης ενεργών πολιτών «ΜΙΑ ΚΡΗΤΗ, Περιβάλλον - Άνθρωπος», δεσμευόμαστε να προωθήσουμε τα παραπάνω τόσο με την παρουσία μας στο Περιφερειακό Συμβούλιο όσο και, κυρίως, μέσα στην κοινωνία.

Σημειώσεις:

- * Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης
- ** Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξη
- *** Γενετικά Τροποποιημένοι Οργανισμοί